

УДК 37.012:31677

Є. О. Гриценко

ОСВІТНІЙ МЕДІАПРОСТІР

© Гриценко Є. О. 2017

<http://orcid.org/0000-0002-5004-9051>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.843215>

Статтю присвячено проблемі взаємодії медіа-освіти та освітнього медіа простору. На основі аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел висвітлено особливості понять «медіа», «мас-медіа», «масові комунікації», «медіапростір», «освітній медіапростір». У статті проаналізовано «Концепцію впровадження медіа-освіти в Україні», головою метою котрої є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіа-освіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіа-обізнаності, медіа-грамотності і медіа-компетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей. У зв'язку з цим в сучасних умовах модернізація освіти вимагає детального вивчення освітнього простору як особливої педагогічної категорії. Проаналізовано напрями досліджень у галузі освітнього медіапростору, суть поняття розглядається в межах системного, ментально-емоційного, особистісно-розвивального, компетентнісного, змістовного, соціально-географічного, дистанційного і локально-стендового підходів. Узагальнюючи результати досліджень, виявлено, що інтеграція медіа-освіти з базовим освітнім процесом є допомогою у досягненні поставлених цілей на фактичному матеріалі.

Ключові слова: *медіа, медіапростір, концепція, освіта, медіа-освіта, компетентність, підхід, ІКТ.*

Гриценко Е. А. Образовательное медиапространство.

Статья посвящена проблеме взаимодействия медиа-образования и образовательного медиапространства. На основе анализа, обобщения и систематизации научных источников освещены особенности понятий «медиа», «СМИ», «массовые коммуникации», «медиапространство», «образовательный медиапространство». В статье проанализирована «Концепция внедрения медиа-образования в Украине», главной целью которой является содействие развитию в Украине эффективной системы медиа-образования для обеспечения всесторонней подготовки детей и молодежи к безопасному и эффективному взаимодействию с современной системой медиа, формирование у них медиа-осведомленности, медиа-грамотности и медиа-компетентности в соответствии с их возрастными и индивидуальными особенностями. В связи с этим в современных условиях модернизация образования требует детального изучения образовательного пространства

как особого педагогического категории. Проанализированы направления исследований в области образовательного медианпространства, сущность понятия рассматривается в рамках таких системного, ментально-эмоционального, личностно-развивающего, компетентностного, содержательного, социально-географического, дистанционного и локально-стендового подходов. Обобщая результаты исследований, выявлено, что интеграция медиа-образования с базовым образовательным процессом является помощью в достижении поставленных целей на фактическом материале.

Ключевые слова: медиа, медианпространство, концепция, образование, медиа-образование, компетентность, подход, ИКТ.

Gritsenko E. A. Educational Medioprostor.

The article devoted to the problem of interaction media education and educational media space. On the basis of analysis, generalization and systematization of scientific sources, the peculiarities of the concepts of "media", "mass media", "mass communication", "media space", "educational media space" are highlighted. The article analyzes the "Concept of the implementation of media education in Ukraine", the head of which is to promote the development of an effective media education system in Ukraine in order to ensure the comprehensive preparation of children and young people for safe and effective interaction with the modern media system, the formation of their media awareness, media literacy and media competence according to their age and individual characteristics. In this regard, in modern conditions, the modernization of education requires a detailed study of the educational space as a special pedagogical category. Conventional forms of transfer of educational information are increasingly criticized: declarative knowledge is no longer in demand; Learning as a process needs to be promoted, creating favorable conditions for it. Traditional lessons are based on the mastering of structured content, which teachers pass on to students. Learning in the information society requires more activity of the students themselves, who master the techniques, techniques, methods of self-education. In the renewed learning process, changes are needed: leaving strict instructions leads to such interaction, in the center of which is the student himself and his individual abilities and peculiarities. The directions of research in the field of educational media space are analyzed, the essence of the concept is considered in the framework of such approaches: systemic, mental-emotional, personal development, competence, content, socio-geographical, distance and locally-poster. Summarizing the results of the research, it was discovered that the integration of media education with the basic educational process is a help in achieving the goals set on the actual material.

Key words: media, mediaspace, concept, education, media education, competence, approach, ICT.

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальними є інформаційно-комунікаційні технології та медіа. На взаємодію з різноманітними видами

медіапростору припадає значна частка в бюджеті вільного часу громадян, чим зумовлюється значний вплив медіа на всі верстви населення, передусім на дітей і молодь. Взаємодія засобів масової інформації та аудиторії визначається як медіапростір.

Перші визначення терміна «медіапростір» з'явилися ще в середині 1980-х рр. Однак вони були обмежені технологічними характеристиками мас-медіа свого часу. Американські вчені групи Smalltalk, що входила до Центру досліджень компанії Хегох в Пало-Альто, під керівництвом Б. Стултса і С. Харрісона, одними з перших почали вивчати медіапростір. На їхню думку, медіапростором можна вважати якісь «електронні умови, в яких групи людей можуть працювати разом, навіть якщо вони не знаходяться в одному і тому ж місці в той же час. У медіапросторі люди можуть створювати в реальному часі візуальні і звукові середовища, які охоплюють фізично розділені площі. Вони також можуть контролювати запис, доступ і відтворення зображень і звуків у цих середовищах». На даному етапі розвитку суспільства відбувається глобалізація світових процесів у сфері масової комунікації. Функціонування медіапростору слід розглядати як засіб і мету, також як зміст та форму культуротворчого аспекту глобалізації. Медіапростір – це дуже широке поняття, складові якого можна і потрібно розглядати окремо. З метою уточнення та наповнення конкретним змістом різних аспектів поняття і явища «медіапростору» необхідно звернутися до сучасних дослідників інформаційної культури, формування медіа реальності. Це такі автори як Н. Луман, М. Маклюен, Ж. Бодріяр, У. Ліпман, Е. Ноель-Нойман, М. Бахтін, М. Нардорф, О. Федоров та інші.

Розглядаючи медіапростір, необхідно, передусім, пояснити такі терміни як «засоби масової комунікації», тобто мас-медіа, «медіа» та «масові комунікації», які є ключовими в розумінні медіапростору та головними його складовими. Масові комунікації – це комплекс засобів, використання яких забезпечує окремим людям і організаціям можливість передавати інформацію за допомогою мережевих технологій, таких як мережі мобільного зв'язку, Інтернет, соціальні мережі та іншим великим сегментам населення одночасно. Засоби масової комунікації – це методи та заклади, за допомогою яких централізовані постачальники передають, розповсюджують та розподіляють інформацію та інші форми символічної комунікації численній, різномірній

і географічно розсіяній аудиторії. Медіа - це канали, які забезпечують зберігання і передачу інформації або даних. Дане поняття часто згадується як синонім мас-медіа або новиних медіа, але може означати єдине середовище, яке використовується для комунікації (передачі) будь-яких даних у будь-яких цілях. Необхідність розуміння медіа обумовлена їх значною роллю в сучасному світі, світі інтенсивних інформаційних відносин, які неможливі в таких величезних масштабах без використання медіа. Вперше над необхідністю вивчення і розуміння медіа задумався канадський вчений М. Маклюен («Розуміння медіа: Зовнішні розширення людини (1964)»). Медіапростір – це яскравий приклад досягнення науки і техніки та невичерпне джерело для різних досліджень у сферах філософії, психології та багатьох інших дисциплін. Його також можна розглядати як окремий соціальний або суспільний процес, який формує соціальний простір. Традиційні засоби масової інформації освоюють новий інформаційний простір, розширюючи сферу свого впливу, набуваючи нову аудиторію. Завдяки новим технологіям розширюється інформаційний простір, але одночасно збільшується кількість соціальних інститутів, які користуються послугами мережі і в той же час самі її освоюють. У сучасній науці особливий інтерес отримує вивчення інформаційного простору як чинника розвитку інформаційного суспільства, який виявляє серйозний вплив на систему освіти, а так само виділення умов і засобів освоєння сучасного інформаційного освітнього простору. У зв'язку з цим перед освітою стоять нові складні завдання: підготувати особистість до життя в інформаційному суспільстві; сформувати у неї звички продуктивної діяльності в умовах нового інформаційного освітнього простору. Реальність XXI ст. – означає нову стадію розвитку освіти – медіа-освітній простір. Формування медіа-освітнього простору є одним із системних процесів становлення пост сучасних освітніх практик, які трансформують і розширюють саме поняття освіти. Все більшою мірою освіту перестає ототожнюватися з формальним шкільним і навіть вишівським навчанням. Відбувається перехід від концепції функціональної підготовки до концепції розвитку особистості. Все більшого значення набувають неперервна освіта, освіта для дорослих, неформальна освіта. Останні десятиріччя відзначаються прискоренням розвитку технологій і знань в різних сферах діяльності людини [1].

Медіа освітній простір ґрунтується на таких поняттях, як: медіа-освіта, медіа-культура, медіа-грамотність та медіа-педагогі. Медіа-освіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Інтеграція медіа-освіти з базовим освітнім процесом є допомогою у досягненні поставлених цілей на фактичному матеріалі. Слід знаходити якомога більше точок дотику «зовнішніх» інформаційних потоків і навчального предмета, максимально використовуючи дидактичний і виховний потенціал медіа для вирішення різних медіа-освітніх завдань.

На жаль, в Україні медіа-освіта досі здійснюється переважно стихійно з ініціативи ентузіастів, педагогів-новаторів за явного браку інтеграції цих зусиль в ефективну медіа-освітню систему. Український медіапростір ґрунтується на «Концепції впровадження медіа-освіти в Україні», головною метою котрої є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіа-освіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіа-обізнаності, медіа-грамотності і медіа-компетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Шкільна практика показує, що спроби впровадження сучасної техніки в процес навчання не дають того освітнього ефекту, на який вчитель розраховує. Такий стан справ пояснюється такими причинами: відсутністю методичних розробок, навчальних програм, невідповідністю вчителів, неврахуванням особливостей застосування інформаційних і комунікаційних засобів в освіті. Для зміни ситуації, що склалася, необхідно не тільки розуміння важливості інноваційних процесів в освіті, а й знання сучасних медіа і медіа-продуктів, їх функцій, можливостей і умов ефективного використання в навчально-виховному процесі школи [2].

Отже, нові медіа призвели до створення нових форм управління знаннями та організації знання. Звичайні форми передачі навчальної інформації все частіше критикуються: декларативне знання більше не затребуване; навчання, як процесу, потрібно сприяти, створювати для нього сприятливі умови.

Традиційні заняття ґрунтуються на освоєнні структурованого змісту, яке вчителі передають учням. Навчання в інформаційному суспільстві вимагає більшої активності самих учнів, які освоюють техніки, прийоми, методи самонавчання. В обновлюваному процесі навчання необхідні зміни: відхід від строгих інструкцій веде до такої взаємодії, в центрі якої знаходиться сам учень і його індивідуальні здібності й особливості.

Педагогіка не може розвиватися без постійного збагачення свого понятійного апарату, інакше вона буде обертатися в світі усталених класичних понять, що суперечить природі педагогічної діяльності, де необхідні творчість і відмова від стереотипних поглядів. Оновлення понятійного апарату відбувається в зв'язку з проникненням понять однієї галузі науки в іншу, що сприяє пошуку нових концепцій, надає певну аргументацію висуваним положенням, ідеям (Л. Шамес). Інтеграція є головною тенденцією процесу розвитку людства в ХХІ столітті, який багато називають століттям інформаційних і комунікаційних технологій. У зв'язку з цим в сучасних умовах модернізація освіти вимагає детального вивчення освітнього простору як особливої педагогічної категорії. Як показує аналіз педагогічної і методичної літератури (Е. Бондаренко, В. Гура, І. Захарова, С. Зенкіна, В. Красильников, В. Тоїскін і ін.), освітній простір все частіше і частіше розглядають, вивчають і описують в контексті з медіа, або, кажучи сучасною мовою, досліджують його сутність крізь призму мас-медіа. Таким чином, можна говорити про народження нового поняття - освітній медіапростір. Очевидно, що даний термін утворений злиттям слів «медіа» та «освітній простір». Аналіз підходів до трактування останнього як педагогічного поняття представлений багатьма дослідниками (М. Віленський, В. Касторнова, Ю. Мануйлов, Е. Мещерякова, А. Романов, І. Фрумин, І. Шендрік, Б. Ельконін, В. Ясвин і ін.).

З огляду на те, що в сучасній науці освітній медіапростір є категорією з числа неопрацьованих, то дозволимо в даному випадку розглянути близькі їй поняття, а саме інформаційні, електронні, медійні, комунікативні, інформаційно-комунікаційні середовища освітнього простору. Однак вважаємо при цьому, що термін «освітній медіапростір» найбільш точно і повно визначає суть наявних в соціальному просторі вищезазначених категорій, які є складними системними утвореннями, що породили множинність трактувань в залежності

від контекстів їх розгляду і точок зору дослідників. Так, наприклад, розглядається поняття опрацьовано авторами в таких аспектах:

- як фактор формування і розвитку єдиного світового освітнього медіа простору (Н. Кирилова, Е. Ястребцева та ін.);
- як фактор підвищення якості освіти (А. Ардеев, С. Зенкіна, Т. Хвостова ін.);
- як фактор формування інформаційної професійної культури майбутнього фахівця (С. Бородачев, В. Короповська, В. Новикова та ін.);
- як концептуальні засади інформатизації освітнього простору (В. Новикова, Л. Проніна, В. Усов і ін.);
- як наслідок, коадаптація медіа- та освітнього просторів (І. Григор'єва, Л. Іванова);
- педагогічне проектування особистісно-орієнтованих електронних освітніх ресурсів і середовищ (В. Гура, Ю. Коротенко, В. Тоїскін та ін.);
- метакогнітивний інструментарій формування індивідуального творчого медіапростору (Н. Биковська, І. Демченко, Д. Равка, А. Хуторський) та в інших аспектах.

Але при цьому аналіз підходів до визначення сутності освітнього медіапростору не досить глибоко представлений в педагогічних наукових працях оскільки базисним по відношенню до даного поняття є освітній простір, то, з огляду на накопичений досвід у вивченні його сутності, можна взяти за основу ті підходи, які запропоновані авторами в рамках аналізу цього терміну, позначивши в них актуальні для нашого медіапростору позиції.

Розглядаючи освітній простір як педагогічну категорію, М. Віленський і Є. Мещерякова одними з перших проводять аналіз його вживання в науковій літературі, виділяючи такі підходи вітчизняних і зарубіжних авторів в розумінні «освітнього простору»: системно-цілісний, ментально-емоційний, особистісно-розвивальний, соціально-географічний, дистанційний і локально-стендовий, що представляють безперечну теоретичну цінність для побудови методологічної основи досліджень, аналогічних нашому[3].

Системний підхід (J. Parker, R. Everman, В. Гура, Г. Сериков, А. Федоров, И. Шендрік та ін.), крім того, що орієнтований на застосування теорії систем, де простір розглядається як складна, відкрита, така, що саморозвивається

система, дозволяє також виділити саме поняття «освітній медіа простір», його методологію, структуру, сформованість, характерні ознаки.

Цей підхід дозволяє різним авторам конкретизувати наступні напрями вивчення сутності освітнього медіапростору :

- як частину соціального простору (П. Бурдье, В. Бузин А. Леонтьев, Т. Пискунів, Ф. Шарков та ін.);

- як особливий соціальний феномен і особлива соціальна структура, утворена системою взаємовідносин виробників і споживачів масової інформації і обумовлений як набором засобів масової комунікації, так і силою їх впливи на суспільну свідомість;

- як відкриту систему, що акумулює згідно з цільовими установкам суспільства освітні інтелектуальні культурні, програмно-методичні організаційні і технічні ресурси (И. Захарова В. Новікова та ін.);

- як простір, технічно доступне для усіх суб'єктів освітнього процесу, що поєднує мережа медіа з мережею людей (Ю. Коротенков);

- як "спеціально організоване відкритий простір, що базується на фундаменті інформатизації і комп'ютеризації що розширює представлення студентів про ЗМІ, про медіакультуру в цілому як засобах для подальшого самостійного освоєння актуальних знань впродовж усього життя що дозволяють здійснювати професійно-культурний діалог з інформаційним суспільством" (И. Григорьева Л. Іванова);

- як сукупність суб'єктів і об'єктів освітнього процесу, що забезпечують ефективну реалізацію сучасних технологій, орієнтованих на підвищення якості результатів освіти;

- як реальність, «організовану і керовану єдиною виробленою концепцією, підходами і механізмами реалізації загальної стратегії формування, розвитку і досягнення цілей підвищення культурного, медіа-освітнього і професійного рівнів суб'єктів, об'єднаних на єдину інформаційно-технологічної основі для підтримки навчання і виховання суб'єктів виділеного простору» (А. Федоров);

- як соціально-психологічну реальність, що забезпечує сукупність необхідних педагогічних умов, сучасних технологій навчання і програмно-методичних засобів навчання, побудованих на основі сучасних інформаційних

технологій, що надають необхідне забезпечення пізнавальної діяльності і доступ до інформаційних ресурсів (В. Красильникова).

Ментально-емоційний підхід (Т. Андріанова, Е. Бондаренко, І. Жілавская, В. Зеленкевич, Е. Калач, Н. Коновалова, Л. Проніна, І. Путятіна, А. Серьогін, І. Хижняк та ін.) на перше місце висуває значущість розвитку ментальних і емоційних можливостей і здібностей суб'єктів в освітньому медіапросторі, а також супутні йому медіа технології професійної освіти, спрямовані на розуміння і осягнення в освоюваному змісті освіти. З урахуванням даного підходу проводяться такі дослідження: формування професійної ментальності за допомогою медіа-освіти (Є. Калач); етнокультурні аспекти медіапростору (Е. Бондаревська); соціокультурна специфіка медійного простору регіону (Ю. Волков, Л. Землянова, В. Макаров та ін.); інформатизація культурно-освітнього простору (Т. Андріанова, Л. Проніна та ін.); виховна медіасередовище як умова формування ціннісних орієнтацій студентів (А. Габідулліна); освітні можливості нових медіа (В. Мантуленко); проблеми впровадження медійних технологій в освітній процес (Л. Донська, Т. Ляшенко та ін.) та ін.

Особистісно-розвивальний підхід зводить воедино компоненти освітнього медіапростору і їх відповідність особистості учня і вплив на його повноцінний розвиток. Підхід передбачає акцентування уваги на включенні людини в простір, його розвитку і саморозвитку і вимагає здатності простору забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей, пов'язаних із задоволенням їх потреб і трансформацією цих потреб в життєві цінності, що і актуалізує процес їх особистісного розвитку. Становленню даного підходу сприяє науковий пошук вчених, спрямований на дослідження освітнього медіапростору як засобу підвищення ефективності самостійної діяльності студентів, педагогічних основ саморозвитку студентів в мультимедійної освітньої середовищі, впливу сучасного медіапростору на процес становлення суб'єктивної картини життєвого шляху особистості молодого людини розвитку особистості студентів з допомогою освітніх медіапроектів, самореалізації особистості студента в просторі рефлексивної медіа культури. В останні роки в рамках розглянутого підходу набуває особливе значення компетентнісний підхід, який проявляється як оновлення змісту освіти в відповідь на мінливу соціально-економічну реальність. Для такого оновлення необхідно відібрати універсальні компетенції, які мають

надпредметний характер. Ця проблема становлення ключових компетенцій є однією з центральних в реалізації компетентнісного підходу. В даний час існують дослідження, присвячені визначення складу ключових компетенцій, необхідних для здійснення професійної діяльності фахівцями. У загальному сенсі поряд з тим, що сьогодні комп'ютерну компетентність розглядають самостійно, незалежно від інформаційно-комунікативної компетентності, аналогічно можна розглядати і медіа-компетентність. У свою чергу, комп'ютерна компетентність і медіа-компетентність можуть виступати рівнями або етапами розвитку інформаційно-комунікативної компетентності (комп'ютерна компетентність - медіакомпетентність - ІКТ-компетентність). Очевидно, що компетентнісний підхід передбачає освоєння учнями умінь, що дозволяють діяти в нових, невизначених, проблемних ситуаціях, що робить акцент на діяльністному змісті освіти, яке в навчальних програмах відбивається в акценті на способах діяльності, а також на тих уміннях і навичках, які необхідно сформувані на досвіді діяльності.

Соціально-географічний підхід (С. Бондирева, А. Кашаев, В. Кінельов, В. М'ясників, Є. Сошнева і ін.) Передбачає створення єдиного освітнього медіапростору. даний підхід стає все більш значущим в зв'язку зі стрімким розвитком ІКТ-технологій (особливо інтернету), впровадженням соціальних сервісів і мереж в освіту (Електронна пошта, мережеві творчі об'єднання і т.п.).

Дистанційний підхід (A.W. Bates, T. Evans) ставить питання про необмежені можливості освітнього медіапростору на основі використання глобальної інформаційної мережі. Даний підхід включає вдосконалення методик, використання нових засобів, незалежність учнів, текстову і мультимедійну комунікацію в освітньому медіапросторі. Примітно, що в рамках дистанційного підходу є дослідні роботи, присвячені освітньому медіапросторі середнього спеціального навчального закладу.

Локально-стендовий підхід (А. Селевко, Є. Скібіцький і ін.) ілюструє поняття «малого» медіапростору окремо взятого навчального закладу в реальній дійсності, опис освітнього медіапростору певного типу поселення і т.п. Традиційно значна увага приділяється вивченню освітнього медіапростору вузу, школи. Рідше зустрічаються такі дослідження, як формування медіапростору в установі середньої професійної освіти; соціально-педагогічні умови оптимізації впливу медіа на соціалізацію сільських школярів; розробка

універсальної моделі інформаційно-комунікаційного медіапростору освітнього установи та інші [3].

Підводячи підсумки проведеного аналізу теоретико-методологічних основ досліджуваного поняття, виявлених і викладених вище напрямків і тенденцій його трактування, узагальнюючи результати зазначених досліджень і розробок вчених і педагогів, можемо зробити висновок, що освітній медіапростір навчального закладу, в тому числі ВНЗів, може бути представлено як педагогічно доцільно організована в відповідно до цілей професійної підготовки студентів багатоаспектна, цілісна реальність, в якій його суб'єкти за допомогою медіа-технологій самостійно здійснюють мережеву взаємодію, реалізують стандарти середньої професійної освіти третього покоління для досягнення двоєдиної результату: об'єктивного (розвиток самого простору) і суб'єктивного (підвищення рівня медіа-компетентності студентів).

Література

1. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навч.-метод. посібник / за ред. : Л.А.Найдьоновой, О.Т.Баришпольця. – К. : Міленіум, 2010. – 440 с.
2. http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
3. Віленський М.Я., Мещерякова О.В. Освітній простір як педагогічна категорія // Педагогічні освіта і наука. – М., 2002.